

Отже, для ефективної професійної педагогічної діяльності вчителя необхідні як усвідомлені когнітивні компоненти, так і неусвідомлені ціннісні моменти, які характеризують емоційне підґрунтя творчої діяльності.

Значущим в аспекті, що розглядається, є визначені С. Сисоєвою творчі можливості особистості, які, проявляючись у творчій діяльності, розкривають творчу сутність людини:

- підсистема спрямованості: позитивне уявлення про себе (адекватна самооцінка), бажання пізнати себе, творчий інтерес, допитливість; потяг до пошуку нової інформації, фактів;
- підсистема характерологічних особливостей особистості: сміливість; готовність до ризику; самостійність; ініціативність; впевненість у своїх силах і здібностях; цілеспрямованість; наполегливість; уміння довести розпочату справу до кінця; працелюбність; емоційна активність;
- підсистема творчих умінь: проблемне бачення; здатність до висування гіпотез, оригінальних ідей; здатність до дослідницької діяльності; розвинуте уявлення, фантазія; здатність до виявлення суперечностей; здатність до подолання інерції мислення; уміння аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію; здатність до міжособистісного спілкування;
- підсистема індивідуальних особливостей психічних процесів: альтернативність мислення; дивергентність мислення; точність мислення; готовність пам'яті, асоціативність пам'яті; цілісність, синтетичність, свіжість, самостійність сприйняття; пошуково-перетворювальний стиль мислення [7, с. 129].

Необхідно зазначити, що кожна особистість здатна до творчості, в ній вона розкривається з найбільшою повнотою. Але ця здатність у різних людей є неоднаковою. "Саме тому можна спостерігати такі парадоксальні на перший погляд явища, коли одні люди вносять творче начало в найбільш рутинну працю, а інші – рутинно здійснюють творчу за своїм характером діяльність" [3, с. 40].

Найважливішим критерієм якісного становлення особистості учителя та його професійної творчої діяльності є соціальна потреба у творчій праці. Як зазначає Н. Кичук, педагогічна творчість має стати рисою кожного педагога, набути масового характеру [2]. Про це треба пам'ятати майбутнім учителям, стрижнем професійної діяльності яких має бути не лише доброзичливе спілкування та любов до дітей, гармонія розуму й почуттів, а й прагнення до життєтворчості.

Таким чином, творча діяльність учителя відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні інтелектуального, духовного та творчого потенціалу учня. Вона визначає вектор успішної самореалізації особистості, яка залежить від бажання та вміння пізнавати нове, її впевненості у власних можливостях, рівня розвитку її творчого мислення, комунікативності, вміння виявляти творчий підхід у побудові й реалізації власних життєвих планів, у

продуктивній професійній діяльності. Перспективи подальших досліджень лежать у площині визначення стану готовності майбутнього вчителя до творчої педагогічної діяльності в умовах професійної підготовки в університеті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев М.И. Диалектическая природа творчества / М. И. Алексеев // IV семинар по проблемам методологии и теории творчества. – Симферополь, 1984. – С. 19-21.
2. Кичук Н.В. Формування творчої особистості вчителя / Н. В. Кичук. – К.: Либідь. – 1991. – 96 с.
3. Кучерявий І.Т. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: [навчальний посібник] / І.Т. Кучерявий, О.І. Клепиков. – К.: Вища школа, 2000. – 288 с.
4. Никитина Н.Н. Введение в педагогическую деятельность: Теория и практика: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Н.Н. Никитина, Н.В. Кислинская. – М.: Академия, 2007. – 224 с.
5. Роменець В.А. Психологія творчості: [навч. посібник]. – [2-ге вид., доп.] / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
6. Семенова А.В. Організація та управління творчою діяльністю старшокласників на уроках природничо-математичного циклу: навч. посіб. для студ. пед. закл. освіти та вчителів природн.-математ. циклу загальноосвітніх шкіл / А.В. Семенова. – Одеса: Друк, 2001. – 207 с.
7. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С.О. Сисоєва; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К.: Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
8. Мірошник С.І. Психолого-педагогічні умови оптимального творчого самозростання учнів старших класів у процесі вивчення української літератури / С.І. Мірошник // Народна освіта. – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/7/statti/2miroshnik/2miroshnik.htm>

УДК 371.13(477)

Горохівська Т.М.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ “ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ” НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розкривається зміст поняття “професійна культура майбутнього учителя історії”. Визначається зв'язок понять “професійна культура учителя” та “педагогічна культура учителя”. Виділено показники високого рівня сформованості професійної культури майбутніх учителів історії і означено базову роль у цьому процесі педагогічного вищого навчального закладу.

Ключові слова: професійна культура, педагогічна культура, культурологічна модель освіти.

Гороховская Т.Н. К вопросу о содержании понятия “профессиональная культура будущего учителя истории” на современном этапе развития образования в Украине. В статье раскрывается содержание понятия “профессиональная культура” в применении к личности будущего учителя истории. Определяется связь понятий “профессиональная

культура учителя” и “педагогическая культура учителя”. Выделены показатели высокого уровня сформированности профессиональной культуры будущих учителей истории и указана базовую роль в этом процессе педагогического высшего учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная культура, педагогическая культура, культурологическая модель образования.

Gorohivska T.M. The contents of the notion “professional culture of future teachers of history” in the modern stage of development education in Ukraine. The article highlights the substance of the notion “professional culture” as applied to the teacher’s of history personality. The connection between such notion as “professional culture” and “pedagogical culture” is determined. The formation levels of future teachers of history are singled out, and the basic role in this process of the pedagogical higher education establishment is indicated.

Key words: professional culture, pedagogical culture, culturological model of education.

Пошук шляхів підвищення якості вищої педагогічної освіти, засобів інтеграції чинної системи в світовий педагогічний досвід призвів вищу педагогічну школу до необхідності переходу до багаторівневої системи освіти. Відмінність від чинної полягає, насамперед, у відновленні культуротворчих функцій педагогічної освіти, що передбачає пріоритет освітніх програм над фаховими, відмова від традиційного предметоцентризму, визначення культурного ядра знань, створення умов для творчої самореалізації особистості. Водночас, у зв’язку з актуалізацією соціально-культурних, духовно-моральних проблем і тенденцій розвитку суспільства нині спостерігається підвищений інтерес науковців до дослідження професійної культури як необхідної умови і запоруки успішної педагогічної діяльності учителя.

Проблема вдосконалення культури учителя протягом усієї історії привертає увагу багатьох учених. Так, відомі думки про високу культуру учителя, володіння мистецтвом слова (Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, І. Песталоцці); погляди про талант, широту кругозору учителя (В. Белінський, О. Герцен, М. Чернишевський), ідеї про творчий характер діяльності учителя, проблему його морального й духовного образу (К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський). В останні роки проблема професійного становлення педагога, розвитку професійної культури розглядається як проблема філософії освіти через категорії свободи, саморозвитку, самовдосконалення (Г. Васянович, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кудін, В. Орлов та ін.). Питання педагогічної культури нині відображені в численних психолого-педагогічних дослідженнях (С. Архангельський, Є. Бондаревська, Є. Гармаш, В. Гриньова, І. Ісаєв, В. Кремень, М. Левіна, В. Сластьонін, А. Щербо та ін.). Спільним для авторів є те, що вони розглядають педагогічну культуру учителя як сукупність інтегративних характеристик:

гуманістична спрямованість особистості, здатність до інноваційної діяльності, висока соціальна відповідальність, методологічне та творче педагогічне мислення.

Нині в дослідженні проблеми сутності та особливостей професійної культури майбутнього учителя є чималий науковий доробок, зокрема праці, присвячені окремим сторонам професійної культури: методологічній, історико-педагогічній, філософсько-світоглядній, інноваційній, морально-естетичній, етичній, комунікативній, технологічній, духовній, інформаційній, фізичній та ін. У цих дослідженнях педагогічну культуру розглядають як проекцію загальної культури на професійну діяльність, що виявляється в системі професійних якостей і специфіці педагогічної діяльності учителя. Проте при безумовній важливості цих досліджень ступінь розробки проблеми змісту професійної культури майбутніх учителів історії є недостатнім.

Мета статті полягає у розкритті змісту поняття “професійна культура майбутнього учителя історії”, обґрунтуванні показників високого рівня сформованості досліджуваного поняття у вчителів історії.

Культура (від лат. cultura – виховання, освіта, розвиток) – це історично розвинута система створених людиною матеріальних і духовних цінностей, соціокультурних норм, способів організації поведінки та спілкування, а також зумовлений способом матеріального виробництва процес розвитку сутнісних сил людини, її самореалізація, її творча діяльність, яка є соціально значущою за своєю сутністю і спрямованою на освоєння та зміну світу” [1, с. 13]. Як сфера олюднення природи, гуманізації соціуму і соціалізації особистості, культура виступає якісною характеристикою створюваної людством дійсності, що є предметною сферою культури настільки, наскільки вона, як зазначає А. Арнольд, “дозволяє побачити в ній міру нашого власного людського розвитку, за якою ми визначаємо довжину пройденого нами історичного шляху” [7, с. 329].

У вужчому розумінні культура – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює системи виховання, освіти, творчості, а також установи й організації, що забезпечують функціонування цих систем. Водночас під культурою розуміють рівень освіченості та вихованості людини, а також оволодіння певною галуззю діяльності [3, с. 182].

Аналіз сутності культури дає можливість виокремити її основні взаємопов’язані аспекти: культура – народжене суспільством, властиве суспільству соціальне явище, що відображає його якісну характеристику й збагачує духовне життя людини; культура – процес творчої діяльності людини, спрямований на пізнання навколишнього світу й самої людини у цьому світі, на отримання об’єктивної та достовірної інформації про навколишній світ; культура покликана допомогти людині не тільки пізнати світ і саму себе, а й визначити своє місце у цьому світі, сформувати світоглядні установки; культура містить

матеріально-духовні цінності, які досягнуті людиною у процесі освоєння світу, а також передбачає розвиток та виховання відповідних ціннісних орієнтацій; культура, створюючи необхідні для орієнтації людини у світі норми поведінки й оцінки, забезпечує регулювання соціальних відносин людей; культура виступає потужним чинником розвитку людських сутнісних сил, формування людини в людині – саме в цьому полягає її гуманістичний зміст.

Матеріальна і духовна культура (загальна культура) включають у себе низку структурних елементів: моральну, етичну, правову, інформаційну, інформаційну, економічну, політичну, мовну, екологічну, художню, наукову та інші культури, які взаємопов'язані й взаємодіють одна з одною [5, с. 86]. Культура конкретного суспільства взаємообумовлюється загальною та професійною культурою його членів. Культура особистості формується як стихійно, так і завдяки цілеспрямованому впливам на особистість у сфері освіти.

Тому освіта має бути культурологічно орієнтованою і, як наголошує В. Кремень, «культурологічна модель освіти, яка є перспективною в контексті сьогоденних реалій, має бути спрямованою передусім на людину, на особистість, її включеність у процес культурної творчості» [6, с. 18].

Науковці зазначають, що «сьогодні необхідна інша організація навчального процесу, потрібний перехід до принципу формування професійної культури, здатної служити оцінною опорою для соціального формування особистості, виконання професійних функцій відповідно до правил, норм, методів, що склалися історично протягом цивілізованого розвитку суспільства» [9, с. 132].

Саме студентів ВНЗ слід у першу чергу залучати до професійної культури; водночас остання має виступати для них органічною складовою загальнолюдської культури (інакше не уникнути певної духовної обмеженості, наприклад, у формі технократизму) [2, с. 37]. Тому педагогічну культуру визначаємо, як рівень оволодіння індивідом певною галуззю знань і діяльності та показник розвитку його загальної культури.

Є професії, в сфері діяльності яких чітко не відмежовуються різні підсистеми загальної культури особистості. Однією з них є професія учителя, зокрема учителя історії. Для нього поняття «професійна культура» є ширшим порівняно з культурою професійної праці, оскільки певна низка особистісних якостей, особливо морально-духовних, проявляються ним і за межами професійної діяльності. Крім того, культура учителя є необхідною умовою як професійної самореалізації, так і соціального самоствердження взагалі [5, с. 89].

Загальною метою, головним, системоутворювальним чинником становлення майбутнього учителя історії є формування його професійної культури. Кваліфікаційна характеристика учителя історії містить деталізований перелік кваліфікаційних вимог щодо його знань, умінь і

навичок, які відповідають запитам суспільства і стану розвитку системи освіти. Кваліфікаційна характеристика є державним документом. Професіограма містить кваліфікаційні вимоги до фахівця (зокрема, учителя історії), а також аналіз структури та змісту його професійної діяльності і розкриває специфіку професійної діяльності та вимоги до його особистості [8, с. 16].

Вища педагогічна освіта будується на засадах професіограми вчителя середньої загальноосвітньої школи (назви її можуть змінюватись – кваліфікаційна карта, атлас). Професіограма є своєрідним паспортом, який містить сукупність особистісних якостей, педагогічних і спеціальних знань і умінь, необхідних для вчителя. Саме на базі цього документа складають навчальні плани, за якими визначають кількість і диференціацію навчального часу попредметно, вимоги до знань, умінь і навичок майбутнього педагога, закладені у програмах і підручниках. Професіограма – система вимог, які ставить професія до людини. У професіограмі відбиті морально-психологічні риси, які є необхідними для майбутньої навчальної та виховної роботи з дітьми і які слід розвивати в процесі самовиховання і виховання у ВНЗ. Сучасні освітньо-кваліфікаційні характеристики вчителя задають його бажаний образ і визначають, по суті, державний стандарт. Реформування системи освіти України вимагає оновлення змісту вищої педагогічної освіти. Розробка сучасних освітньо-кваліфікаційних характеристик належить до першочергових завдань цього реформування. При цьому слід врахувати сучасний рівень розвитку науки, техніки, виробництва, культури й освіти, а також потреби сучасної школи.

Незважаючи на численні наукові дослідження, поняття професійна культура учителя і дотепер не одержало загально визнаного значення. Сучасні енциклопедичні видання та серії словників із психології, соціології, філософії не містять поняття професійної культури особистості. Отже, розробка необхідних теоретичних понять, пов'язаних з професійним розвитком учителя, з'ясування структурних компонентів його професійної культури і умов їх розвитку потребують як накопичення емпіричних даних, так і розвитку теорії [5, с. 93].

У сучасних соціокультурних умовах усе помітніше заявляє про себе тенденція до об'єднання зусиль дослідників в аналізі професійно-педагогічної культури, до збігу точок зору різних авторів і авторських шкіл у поясненні її сутності, змісту і критеріїв. Гуманістична парадигма освіти виводить процес дослідження на особистісний рівень.

Дослідниця Є. Бондаревська визначає педагогічну культуру як частину загальнолюдської культури, в якій найбільше запам'яталися духовні і моральні цінності, а також способи творчої педагогічної діяльності людей, необхідні людству для обслуговування історичного процесу зміни поколінь і соціалізації (дорослішання, становлення) особистості [5, с. 92]. Структура педагогічної культури має різні рівні її вивчення: соціально-педагогічний, науково-

педагогічний, професійно-педагогічний, особистісний.

В. Гриньова розглядає професійну культуру учителя «як систему і в той самий час як елемент педагогічної системи, особистісне утворення, що представляє собою діалектичну інтегровану єдність педагогічних цінностей, між якими існують певні зв'язки і відношення, що формуються, реалізуються і вдосконалюються у різноманітних видах професійно-педагогічної діяльності й спілкування, визнаючи характер і рівень останніх» [4, с. 122].

Сутність і зміст професійної культури учителя не можна зрозуміти поза соціально-історичним і педагогічним контекстом його діяльності і розвитку педагогіки. Історико-педагогічний аналіз приводить до висновку про те, що поняття «професійна культура» тривалий час розглядалось на рівні повсякденної свідомості і не претендувало на строге наукове обґрунтування. Однак такі змістовні характеристики досліджуваного феномена, як педагогічний авторитет, лекторська майстерність і ораторське мистецтво, окремі особистісні, моральні характеристики викладача, знайшли відображення в теорії і практиці педагогічної освіти.

Коливання в історії розвитку освіти свідчать про зміну вільного розвитку школи етапами твердої регламентації, підконтрольності діяльності викладачів. У періоди реформ одержували розвиток наукова і педагогічна творчість, демократичні початки у стосунках учителів і учнів, впроваджувалися елементи співробітництва і самоврядування, тобто те, що стимулювало становлення професійної культури учителів і надалі здобувало статус педагогічних цінностей.

Професійна культура як соціальне і педагогічне явище розвивалось не під тиском циркулярів і настанов, а більше всупереч їм як альтернатива, як прояв професійної волі і компетентності, як вихід за встановлені межі діяльності. Функціонування й освоєння професійної культури призводило в кінцевому рахунку до того, що всередині жорстко визначеної освітньої системи складалася й розвивалася система, орієнтована на гуманістичні, професійно-творчі початки в організації навчально-виховного процесу [5].

Враховуючи це, розумітимемо під професійною культурою учителя історії міру й спосіб творчої самореалізації особистості учителя в різноманітних видах педагогічної діяльності та спілкування, спрямованих на освоєння, створення й передавання педагогічних цінностей і технологій. Професійна культура цілком визначається рівнем освіченості й вихованості людини та рівнем володіння галуззю діяльності учителя історії.

Професійна культура учителя історії є системним утворенням. Її головними структурними компонентами є: педагогічні цінності, творчі способи педагогічної діяльності, досвід створення учителем зразків педагогічної практики з позицій гуманізму.

Показниками високого рівня сформованості професійної культури в учителя історії слід вважати:

- гуманістичну спрямованість особистості учителя;
- психолого-педагогічну компетентність і розвинуте педагогічне мислення;
- освіченість у галузі предмета, який викладається, і володіння педагогічними технологіями;
- досвід творчої діяльності, уміння обґрунтовувати власну педагогічну діяльність як систему (методичну, дидактичну, виховну);
- культуру професійної поведінки (мови, педагогічного спілкування, зовнішнього вигляду).

Водночас, учитель історії з високим рівнем професійної культури – це учитель, який володіє необхідними для педагогічної діяльності особистісними якостями, здійснює педагогічну діяльність на професійному рівні, веде творчий пошук, спрямований на вирішення педагогічних завдань, має стійку потребу в творчості, досягає високих результатів у навчанні й вихованні своїх учнів.

Індивідуальна педагогічна культура учителя історії виявляється у професійній поведінці учителя. Так, учителеві з високим рівнем педагогічної культури властиві теоретичне обґрунтування власної педагогічної позиції, системність педагогічної діяльності, творення, гнучкість і варіативність у прийнятті рішень. Такий педагог має індивідуальний стиль. Він не тільки зберігає і відтворює духовні цінності освіти й виховання, а й сам створює їх у вигляді нових технологій, методик, дидактичних і виховних систем. І навпаки, у вчителя з низьким рівнем професійної культури виявляється невпевненість, нестійкість власної педагогічної позиції, безсистемність, непослідовність, невміння вирішувати педагогічні завдання.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні конкурентоздатним ресурсом діяльності учителя, викладача, вихователя є не стільки спеціальні знання, володіння інформацією, освоєні технології навчання і виховання, скільки загальна і професійна культура, що забезпечує особистісний розвиток, вихід за межі нормативної діяльності, здатність створювати і передавати цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольдов А.И. Культура и современность /А.И. Арнольдов. – М.: Мысль, 1976. – 159с.
2. Балл Г.О. Професійна діяльність і підготовка до неї у контексті розвитку особистості та становлення її духовності / Г.О. Балл // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти // Матер. міжнар. наук. конф. / за ред. С.О. Сисоєвої та О.Г. Романовського. – Харків: ХДПУ, 2000. – С. 34-39.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник: [довідкове видання] / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
4. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) / В.М. Гриньова. – Харків: Основа, 1998. – 300 с.
5. Коломієць А.М. Інформаційна культура вчителя початкових класів: [монографія] / А.М. Коломієць. – Вінниця: ВДПУ, 2007. – 379 с.
6. Кремень В.Г. Поступ до нової філософії освіти в Україні / В.Г. Кремень // Розвиток педагогічної і психологічної наук в

- Україні: 1992-2002рр. // 36. наук. праць до 10-ти річчя АПН України. – Харків: НТУ «ХПР», 2002. – Ч. 1. – С. 18 – 27.
7. Культура, человек и картина мира: [сб. статей / отв. ред. А.И. Арнольдов, В.А. Кругликов]. – М.: Наука, 1987. – 347 с.
8. Михалін Г.О. Професійна підготовка вчителя математики у процесі навчання математичного аналізу / Г.О. Михалін. – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. – 320 с.
9. Ткачова Н.А. Поняття та соціальне значення професійної правової культури туризму / Н.А. Ткачова // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати дослідження і перспективи // 36. наук. праць [редкол.: І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало]. – Київ, 2003. – С.68-72.

УДК 37.013(520)

Свердлова Т.Г.

РОЛЬ ГУМАНІСТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ У ФУНКЦІОНУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЯПОНІЇ

У статті проаналізовано головні принципи функціонування японського менеджменту як важливої складової громадянського суспільства. Досліджено історію виникнення та сучасний стан розвитку гуманістичних рис державної системи освіти Японії, а також їх позитивний вплив на формування та успішне функціонування громадянського суспільства в цій країні.

Ключові слова: громадянське суспільство, менеджмент, гуманізація освіти, розвиток та саморозвиток особистості.

Свердлова Т. Г. Роль гуманитарных традиций государственной системы образования в функционировании гражданского общества в Японии. В статье проанализированы главные принципы функционирования японского менеджмента как важной составляющей гражданского общества. Также исследована история возникновения и современное состояние развития гуманитарных черт государственной системы образования Японии, а также их влияние на формирование и успешное функционирование гражданского общества в этой стране.

Ключевые слова: гражданское общество, менеджмент, гуманитаризация образования, развитие и саморазвитие личности.

Sverdlova T. G. The role of humanistic traditions of state education system in functioning of civil society in Japan. In the article the main principles of functioning of Japanese management as an important part of civic society have been analyzed. Also history and modern state of development of humanistic characteristics of state education system in Japan have been explored. Their influence on formation and successful functioning of civil society in Japan has been researched.

Key words: civil society, management, humanization of education, development and self-development of personality.

В Українській державі, що вже 20 років перебуває у стані соціальних та політичних змін,

постійно збільшується кількість людей, які поділяють думку про важливість побудови в ній так званого «громадянського суспільства», хоча розуміння цього поняття в науковій літературі не є однозначним. На нашу думку, громадянським суспільством можна назвати таке, в якому, перш за все, народ і демократична влада усіх рівнів є повноправними партнерами, а між людьми в усіх сферах життєдіяльності держави існують стосунки співпраці та взаємоповаги. Зрозуміло, що таке суспільство не може утворитися в нашій молодій країні з тоталітарним минулим миттєво, і для його розбудови необхідні зусилля великої кількості активних громадян протягом значного відрізка часу. Дуже корисним прикладом у цьому процесі, на наш погляд, може слугувати японський зразок громадянського суспільства, яке ґрунтується на споконвічних національних цінностях японців (культура, менталітет, характер) і постійно підкріплюється родинним вихованням та гуманістичними традиціями державної системи освіти. Саме таке життєздатне громадянське суспільство, як нам здається, значною мірою зумовлює політичну стабільність та постійний економічний прогрес цієї країни, високий рівень життя японців, їх співпраці та взаємоповаги. Нещодавно весь світ зміг переконатись в цьому, спостерігаючи, як мужньо і об'єднано японський народ долає наслідки жорстоких землетрусу та цунамі 11 березня 2011р.

Яскравим проявом і дієвим засобом громадянського суспільства в Японії є національна модель керування виробництвом і суспільним життям, яку створили японські менеджери, базуючись як на національних соціальних цінностях, культурних традиціях, так і на найкращому світовому досвіді. Саме гармонійне поєднання сучасних методів, технологій, інновацій, з одного боку, та традиційних цінностей і культури взаємостосунків, – з іншого, допомогло японцям досягнути соціально-економічного процвітання. При цьому слід відзначити, що специфіка японського менеджменту принципово відрізняється, наприклад, від американського і характеризується домінуючою орієнтацією на людину. Сьогодні японські менеджери є найкращими в світі спеціалістами з людських стосунків, бо враховують і активно використовують менталітет японського народу, такі риси його національного характеру, як виняткове працелюбство, висока дисциплінованість, відповідальність, практицизм, співпраця, взаємодопомога та колективізм [6].

Остання риса проявляється в тому, що у свідомості кожного сучасного японця глибоко закладено розуміння свого обов'язку перед усією нацією в цілому. І менеджери, і робітники вважають своїм патріотичним обов'язком економічний розвиток країни. Колективізм японців проявляється також у тому, що вони обмежують свої особисті потреби в ім'я згоди і гармонії, у тому числі у стосунках з колегами по роботі. Японський вчений Морі Дзедзі відзначає навіть такі похідні від гіпертрофованого колективізму прояви особистості японців, як